

Микола Стецько, Петро Рендович

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано тенденції інвестиційної політики на сучасному етапі розвитку України. Значну увагу приділено дослідженням інвестиційного клімату, вказуються шляхи його покращення.

Загальною проблемою для країн з перехідною економікою на різних етапах їх розвитку є те, що інвестиційна діяльність у роки реформ у значній мірі визначалась нестачею власних коштів суб'єктів господарювання, зниженням частки довгострокових кредитів, високими процентними ставками по залучених кредитах, а також зменшенням обсягів централізованих капітальних вкладень.

Не виключенням була і Україна, маючи величезні природні і трудові ресурси, неспроможна самостійно розвивати свою економіку.

Динамічність і ефективність розвитку будь-якої системи багато в чому залежить від величини засобів, що спрямовуються на розширення існуючих виробничих потужностей, їх реконструкцію на сучасному науково-технічному рівні, створення підприємств, що випускають продукцію з принципово новими споживчими властивостями.

Україна є країною з вражаючим простором для інвестиційної діяльності завдяки багатим природним ресурсам, значному людському потенціалу, розвиненій інфраструктурі, високій потенційній ємності внутрішнього ринку. Проте дуже низькі реальні обсяги як вітчизняних, так і іноземних інвестицій свідчать про вкрай недостатнє використання інвестиційного потенціалу України. Тому важливим завданням держави у процесі реалізації політики щодо інвестиційної діяльності є ґрунтовний аналіз інвестиційного потенціалу країни та позиціонування країни на світових ринках інвестицій в умовах глобальної інтеграції ринків капіталів.

Методологічні і теоретичні підходи до виявлення проблеми здійснено з використанням праць зарубіжних та вітчизняних економістів, а саме: Бланка І., Булатова А., Гоббо М., Денисової А., Качана О., Кваса О., Коломойцева В., Клименко О., Лисицького З., Люсрва А., Макогона Ю., Мухетдиной Н., Панченко Г., Пересади А., Пічугіна Б., Рудченко О., Халевинської О., Шклярюка А. та інших.

Сучасна економіка України потребує капіталовкладень, а їх дефіцит щорічно зростає з великою швидкістю. Державний бюджет не в стані справитися з лавиною потреб на капітальні вкладення, навіть для здійснення простого відтворення. Не дивлячись на нестачу фінансових ресурсів в країні за останні 4-5 років, завдяки проведенню приватизації, розвитку власної ініціативи через комерційні структури, і в першу чергу банки, нагромаджені крупні грошові кошти.

Серія: Економіка

Однак в умовах діючого законодавства ці ресурси не можуть бути ефективно використані для потреб економічного розвитку країни.

Позбутися диспропорцій в економіці та відновити керованість економічними процесами можна тільки за допомогою глибоких і обґрунтованих структурних перетворень із залученням відповідних інвестиційних коштів, зокрема значних зовнішніх фінансових ресурсів.

На сучасному етапі для України теоретичне осмислення вітчизняними вченими питання прийняття іноземного капіталу в його різних формах, ефективності його використання, появи фінансової залежності є актуальним і принципово важливим.

Використання іноземних інвестицій для розвитку національної економіки забезпечує більш швидке її входження до світової господарської системи. Інвестиційна проблема є критерієм зрілості ринкових реформ, довіри світового співтовариства до політичного курсу держави.

Метою статті є виявлення особливостей формування економічних відносин у сфері залучення і використання іноземного капіталу в економіці України в період переходу країни до ринкових відносин.

За умов гострої нестачі власних економічних ресурсів, необхідних для відновлення національного виробництва, стабільного економічного розвитку країни, проведення структурної перебудови та розв'язання проблем інтеграції України до глобальних світових економічних систем, важливого значення набувають питання щодо залучення зовнішніх джерел фінансування. На жаль, поки що інвестиційна активність України, незважаючи на деяке пожвавлення, починаючи з 1999 р. не може вважатися задовільною. На кожного українця припадає у 15-20 разів менше зарубіжних вкладень, ніж на поляка, чеха чи угорця [15: 71].

У 2003 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 1319,9 млн.дол. прямих інвестицій, у т. ч. з країн СНД надійшло 69,0 млн.дол. (5,2% до загального обсягу), з інших країн світу – 1250,9 млн.дол. (94,8%). Нерезидентами вивезено капіталу на 340,4 млн.дол. [18].

Основними формами залучення капіталу були грошові внески, які склали 754,3 млн.дол. (57,1% вкладеного обсягу), та внески у формі рухомого і нерухомого майна – 483,6 млн.дол. (36,6%) [18].

Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну на 01.01.2004р. становив 6657,6 млн.дол., що складає 140 дол. на одного мешканця України. Приріст іноземного капіталу у 2003 році склав 1185,7 млн.дол. (21,7%) [18].

Інвестиції надійшли із 114 країн світу і найбільші обсяги внесено нерезидентами з:

- США – 1074,8 млн.дол. (16,1% до загального обсягу);
- Кіпру – 779,2 млн.дол. (11,7%);
- Сполученого Королівства – 686,1 млн.дол. (10,3%);
- Нідерландів – 463,9 млн.дол. (7,0%);
- Німеччини – 441,4 млн.дол. (6,6%);
- Віргінських островів, Британських – 381,0 млн.дол. (5,7%);
- Російської Федерації – 377,6 млн.дол. (5,7%);
- Швейцарії – 319,5 млн.дол. (4,8%);
- Австрії – 252,1 млн.дол. (3,8%).

Цим дев'ятьма країнам належить 71,7% загального обсягу прямих інвестицій в економіку України [18].

Найбільш інвестиційно привабливими в Україні залишаються підприємства оптової торгівлі і посередництва в торгівлі – 996,3 млн.дол. (15,0% загального обсягу інвестицій) і підприємства харчової промисловості та переробки сільськогосподарських продуктів – 988,3 млн.дол. (14,8%). Інтерес у нерезидентів також викликають підприємства машинобудування (виробництво машин, електричного, транспортного та електронного устаткування) – 597,3 млн.дол. (9,0%), транспорту і зв'язку – 524,8 млн.дол. (7,9%), металургії та обробки металу – 338,0 млн.дол. (5,1%), хімічної та нафтохімічної промисловості (хімічне виробництво, виробництво гумових та пластмасових виробів) – 319,3 млн.дол. (4,8%), а також організації, що здійснюють фінансову діяльність – 490,9 млн.дол. (7,4%), операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам – 347,9 млн.дол. (5,2%) [17].

Попри те, що надійних статистичних даних про обсяги та структуру такого капіталу немає, некоректно припускати, що всі „офшорні” інвестиції у вітчизняну економіку мають українське або російське походження. Оскільки досить поширеною (особливо серед транснаціональних компаній) була практика використання „офшорів” для оптимізації оподаткування доходів. У випадку портфельного інвестування, коли між власником капіталу та його безпосереднім реципієнтом стоять фінансові посередники, проблема офшорного походження коштів не є надто вагомим. Однак, офшорний капітал не є надто бажаним у випадку прямого інвестування, коли

Серія: Економіка

не можна бути впевненим щодо функціональності об'єкту інвестування через можливий брак організаційної культури і технологій у власників цього капіталу.

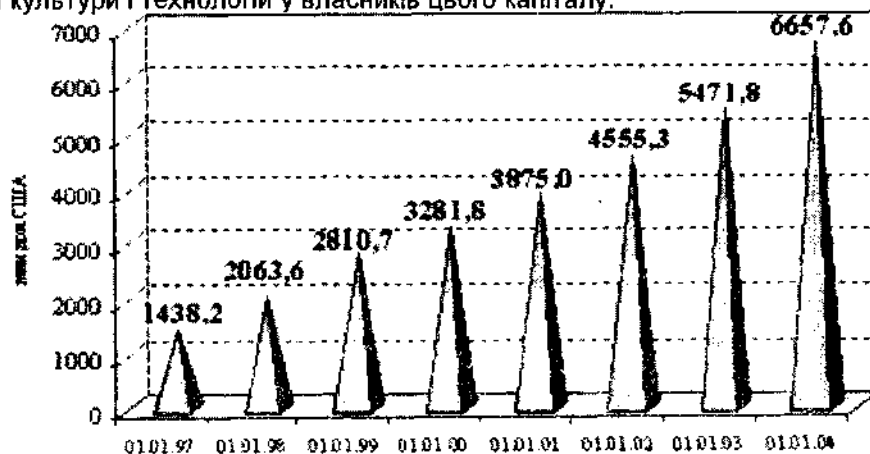

Рис.1. Прямі інвестиції нерезидентів в економіку України (1996–2003 рр.) [17]

Слід зазначити, що підприємства промисловості отримали майже половину загального обсягу інвестицій – 3314,6 млн.дол.

У підприємства колективної форми власності спрямовано іноземних інвестицій на суму 4970,2 млн.дол. (74,7% загального обсягу), у підприємства, що є власністю інших держав, – 1567,9 млн.дол. (23,5%), державної форми власності – 52,1 млн.дол. (0,77%), приватної та комунальної – відповідно 65,2 млн.дол. (1,0%) та 2,2 млн.дол. (0,03%) [17].

У 2002 році в Україні було розпочато найбільший за кількістю робочих місць інвестиційний проект в Європі – німецький концерн „Леоні“, який ввів в дію у Львівській області пілотну установку з виробництва електрообладнання для автомобілів „Опель“. Всього у виробництво, на якому працюють близько 4 тисяч осіб, було інвестовано 40 млн. євро. Кумулятивний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну за останніх 10 років (станом на 01.04.2003р. - \$5,6 млрд.) є співставним з величиною іноземних інвестицій у польську економіку лише за останній рік. А рівень залучення іноземних інвестицій на одного мешканця Чехії (\$3603), Словенії (\$2754) чи Естонії (\$2647) найближчим часом залишиться для України (\$140) недосяжним.

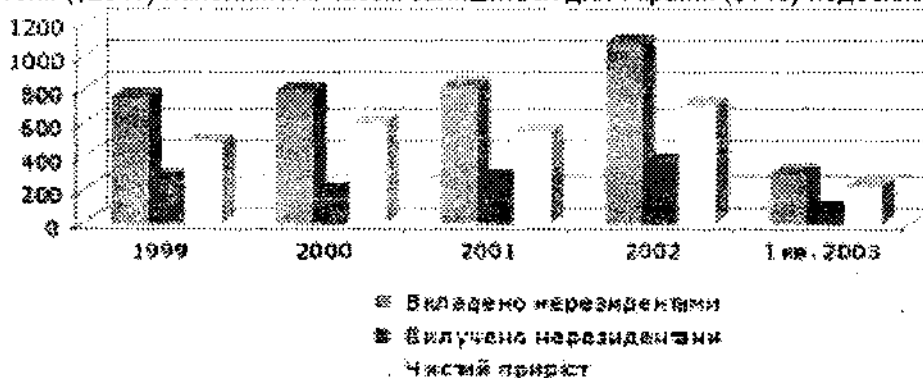

Рис.2. Динаміка прямих іноземних інвестицій у 1999-2003 рр., млн.\$ [17]

Окремої уваги заслуговують прямі іноземні інвестиції Європейського Союзу (ЄС) в Україні. ЄС утримує найбільшу частку у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які Україна отримала, як незалежна держава, починаючи з 1991 р., згідно з даними Державного комітету статистики України. До 2004 року п'ятнадцять держав ЄС вклали 2,4 млрд. дол. США у різні сектори економіки України або 36% від загальної суми ПІІ у 6,7 млрд. дол. США. Якщо додати внесок нових десяти держав-членів ЄС, загальна частка ЄС (25 країн) сягає 55% усіх ПІІ (3,7 млрд. дол. США). Інвестиційні зливання суттєво збільшувались, починаючи з 2001 р. у відповідь на прискорення темпів економічного зростання України.

Перехід економіки України до ринкових відносин вимагає значних інвестицій. Це пов'язано з необхідністю перепрофілювання більшості підприємств, акціонуванням, приватизацією та іншими процесами ринкової трансформації.

Нові форми організації об'єктів господарювання зумовили необхідність реалізації їх переваг, які забезпечують підвищення ефективності виробництва, зміцнення ринкових позицій. Стратегія розвитку підприємств в умовах ринку характеризується, як зазначає А.С. Булатов,

Серія: Економіка

переходом від «... підприємства, під яким розуміється як виробничо-технічний комплекс (основні і оборотні засоби), до підприємства, яке базується на капіталі (самозростаюча вартість)»[17]. Відповідно, виникає необхідність в структурній перебудові виробництва, впровадженні нових технологій і, як наслідок, потреби в коштах або інвестиціях.

Сучасна інвестиційна політика в Україні має бути загальнодержавною, випереджати хід подій, спиратися на систему гарантій. Для поліпшення інвестиційного клімату в Україні необхідно:

- дотримуватись вимог законів економіки, насамперед законів вартості, грошового обігу, пропорційності, та ін.
- здійснити комплекс заходів щодо стимулювання платоспроможного попиту насамперед за рахунок істотного підвищення заробітної плати. Це водночас означатиме дотримання вимог закону попиту і пропозиції;
- посилити роль держави у банківській системі створенням державних спеціалізованих банків (земельних, інвестиційних та ін.) і помітним здешевленням на цій основі кредитів та їх спрямуванням на структурну перебудову й вирішення інших проблем;
- основними джерелами капіталовкладень для виконання державних програм з освоєння нових видів конкурентоспроможної продукції повинні стати державні довготермінові позики, кредити банків, кошти підприємств, отримані завдяки наданню державою податкових пільг, випуск акцій та їх продаж населенню за умови надання державою пільг при оподаткуванні дивідендів та гарантії їх отримання, частина коштів державного бюджету;
- надати пільги та допомогу вітчизняним товаровиробникам, які експортують свою продукцію і вкладають кошти в галузі й виробництва, зорієнтовані на випуск конкурентоспроможних товарів.

Проведений огляд підказує нагальну необхідність уточнення понятійного апарату в сфері інвестиційної діяльності, що використовується в українському законодавстві, з метою його наближення до сучасної зарубіжної економічної теорії.

Враховуючи стан економічного потенціалу й обмежені внутрішні інвестиційні можливості впродовж всього періоду трансформації економіки, українська держава намагається створити сприятливі ринкові умови для розвитку інвестиційної сфери. Для цього необхідно здійснити перехід до управління інвестиціями на базі ринкових відносин.

Література

1. Величко О.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності.//Фінанси України.-2000.-№10.-С.34.
2. Декрет Кабінету Міністрів України „Про режим іноземного інвестування” від 20.05.1993 р.
3. Закон України „Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р.// Електронна бібліотека „Юрист-плюс”-К.: ЦКТ, 2000.
4. Закон України „Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні” від 17.12.93 р //Голос України,1994.- №7.-С.5.
5. Закон України „Про захист іноземних інвестицій” від 10 вересня 1991р.// Підприємництво і ринок України.-1992.-№1.-С.5.
6. Закон України „Про іноземні інвестиції” від 13.03.1992р.// Відомості ВРУ,1992.-№26.-С.819.
7. Закон України „Про режим іноземного інвестування” від 19 березня 1996 р.// Галицькі Контракти.-1996.-№20.-С.65.
8. Загорський В., Вовчак О. Джерела інвестування та проблеми їх залучення в економіку України на сучасному етапі// Матеріали четвертої міжнародної наукової конференції „Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: інвестиційні аспекти”.-Ялта-Форос, 1999.-14-16 вересня.
9. Захарін С. Перспективи інтеграції України у міжнародний інвестиційний ринок.// Фінанси України,2003.-№9. -С.102-112.
10. Левченко З. Інвестиційний клімат: від ізоляції до відкритості.// Цінні папери України, 2003.-№43.-С.9-10.
11. Ніколаєва Т. Клімат для інвестиційного дощу.// Юридичний вісник України, 2004.-№24.-С.7.
12. Паламарчук В.О., Семерак О.С. Фінансово-економічна і правова основа іноземних інвестицій.// Фінанси України.-2000.-№6.-С. 64-72.
13. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні.-К.: Лібра, 1998.-392 с.
14. Федоренко В., Гойко А. Інвестознавство: Підр./ За ред. В.Федоренка.-К.: МАУПІ, 2000-246 с.
15. Харламова Г.О. Перспективи інтеграції України у міжнародний інвестиційний ринок в умовах глобалізації// Актуальні проблеми економіки, 2004.-№12.-С.71-76.
16. Четов М. Іноземні інвестиції: макроекономічний аспект.// Економіка України,2004.-№8.-С.4-15.
17. www.ipa.net.ua.
18. www/kmu.gov.ua

Mykola Stetsko, Petro Rendovych

THE INVESTMENT POLICY OF UKRAINE: MODERN STATE AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT

In the article the tendencies of the investment policy on the modern stage of the development of Ukraine are analyzed. Much attention is paid to the investigation of investment climate; the ways of its improvement are defined.